

перед нащадками (передусім ідеться про сина, адже частину листів адресовано саме йому).

Таким чином, епістолярна творчість Василя Стуса репрезентує глибоке усвідомлення письменником духовного й генетичного зв'язку зі своєю нацією, морально-етичні домінанти світогляду, які ставлять літературний набуток митця на п'єдестальну позицію в пантеоні розбудовників української держави та її культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коцюбинська М. Мої обрії: у 2 т. Т. 2. Київ : Дух і Літера, 2004. 384 с.
2. Погрібний А. До розуміння феномена письменницької публіцистики. *Слово і Час*. 2007. № 4. С. 45-52.
3. Стус В. Твори: у 6 т., 9 кн. Львів : Просвіта, 1994–1999. Т. 4: Повісті та оповідання. Незакінчені твори. Сценарії. Літературна критика. Заяви, публіцистичні листи та звернення. 1994. 544 с.

Урсані Н. М.
(м. Вінниця)

ХУДОЖНЯ СВОЄРІДНІСТЬ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ЛІРИЦІ ВАСИЛЯ СТУСА

Творчість Василя Стуса дивує своєю багатогранністю образів і філософським осмисленням буття. Недарма його мистецький доробок є об'єктом студій багатьох літературознавців, зокрема, М. Жулинського, М. Коцюбинської, В. Просалової, Р. Криловця, О. Рарицького, О. Росінської та багатьох інших.

Особливе місце в ліриці поета посідає образ жінки, представлений у різних іпостасях – байдужої коханки, юної дівчини, святої, друга, жінки, матері. Варто відзначити, що своєрідність цих образів зумовлена специфікою художнього сприйняття світу митцем та його творчою манерою. До вивчення жіночих образів у ліриці В. Стуса зверталися, зокрема, М. Коцюбинська, О. Мамедова, Г. Віват.

Об'єктом дослідження є лірика Василя Стуса, а предметом – художня своєрідність жіночих образів у збірці «Зимові дерева». Мета пропонованої студії полягає в дослідженні способів образотворення.

У цьому контексті варто відзначити цілу низку поезій В. Стуса у збірці «Зимові дерева», в яких звернення до жіночих образів пов'язане з морально-етичними аспектами зрілого митця. І. Дзюба запропонував цікаву інтерпретацію назви збірки: «Можливо, назва мала звучати як символічне означення стану нашої духовності: замороженість, завмерлість, але й уперте протистояння зимі, та назбирування сил для весняного пробудження» [4, с. 12]. Для нас становлять інтерес твори, в яких автор звертається до філософського осмислення значення жінки, проте її образ постає розмитим, перманентно виринає з-поміж реалій земного буття, мрії чи марення ліричного героя. Так, у циклі «Забуттям» у збірці «Зимові дерева» ліричний герой розмірковує про щасливі реалії свого буденного життя: «На роботі дружина. / У яслях син» [4, с. 17].

Образ коханої виринає несподівано з-поміж медитацій та «порожнечі щастя», коли на самоті можна помріяти про «розкладачку під соснами» [4, с. 18], поміркувати про «сон-визволення» [4, с. 18].

У художньому світі лірики Василя Стуса яскраво зринає образ коханої дружини серед повсякденного буття, десь на рівні підсвідомості:

О, тим і дорога мені –
перегортаю сторінки книжок
іду в крамницю,
слухаю Бортнянського,
про тебе думаю [4, с. 18].

Любов постає у філософському вимірі як «егоїстична смерть», якою він захоплюється:

Віддати іншому свою любов –
то справжній егоїзм.
То вже наполовину бути мертвим [4, с. 18].

У поезії стирається чітка межа між реальним світом речей та медитацією героя, а тому читання книги, гортання сторінок зливаються зі сторінками життя, у якому ліричний герой не мислить себе без коханої: «Перегортаю сторінки книжок... / О, тим і дорога» [4, с. 18].

Чітка межа простежується між прекрасним, високим самохизуванням та сірою буденністю в поезії «А скажи – Модільяні був ідіот?». В експозиції змальовано еротичну сцену. Як раптово спалахує пристрасть, так постають і недоречні питання коханки. Мовна партія героїні наповнена різними рефлексіями, міркуваннями про життя типу: «... я часто думаю / про незвичайність мистецтва» [4, с. 26] ,або «Але надмір лише і рятує нас від убогості», або « – А коли у нас народиться доня. / Ми кластимем їй в

узголов`я / тільки троянди» [4, с. 26]. Самозакоханість героїні не дозволяє їй бути пристрасною. Про це свідчить і останнє прохання убити докучливу муху, яку вона слухала весь час: «...дзижчить і дзижчить» [4, с. 26].

Цікавим є звернення поета до образу коханої жінки, яка постає одразу у трьох іпостасях: друга, дружини, матері. Так, у поезії «Яка любов! Минула ціла вічність» спостерігаємо художнє осмислення життя в різних його проявах: цнота і сором, розлука і радість. Святість почуття кохання підкреслюється в контексті незвичних образів: «А знову йду в ту келію, між віт / Журливої берези. Ждати буду» [4, с. 26]. Втрата дівчиною цноти не сприймається як вияв гріховності, а лише як порив, пристрасть юних закоханих:

...де ще струмує двійко чорних кіс
і двійко довгих рук, п'яною п'яних,
і двійко уст од пристрасті захланних [4, с. 26].

Втрата цноти – не сором, адже «грішна свята» дарувала себе коханому. Чистота та щирість почуття відкриває для ліричного героя нові реалії буття та нові етичні норми, «де спати не сором і любити не встид, де можна все забрати і віддати» [4, с. 26].

В інтимній ліриці Василя Стуса постає нова філософія кохання, де за «втратою межі собі самому» з'являється в житті чоловіка його друга половинка у трьох іпостасях.

Іноді жіночі образи у збірці «Зимові дерева» постають у побутових замальовках, як наприклад, у поезії «Йдуть три циганки розцяцьковані». В історію перипетій одного дня поет намагається вкласти соціальні проблеми, які постають через окремі епізодичні деталі: три ночі без свічок, великі напасті, мамалига і квас, трудодні та напасті тощо. Абсурдність ситуації підкреслюється тим, що на людську долю ходять ворожити «три грації, три покори». Їх образ доповнюється епітетами: циганки розцяцьковані, щедрі на слова, звеселені, підпилі.

На наш погляд, образами трьох циганок у творі автор вдало розкриває біди безталанних, які сподіваються на громаду:

А буде, люди, дивноє-диво
дадуть хліба і до хліба
і сього року, й на той рік [4, с. 63].

У контексті твору зринає і низка циганських умінь: прожити без трудоднів, говорити і мовчати про те, що не можна сказати. Лише в розв'язці автор саморозкривається перед читачем у своєму прагненні відобразити трагедію українського селянства:

...Мабуць,
От тільки стихнуть – і впадуть.
А села навзнак. Впали села... [4, с. 64].

І у цьому сенсі трагічно звучить авторська іронія, закладена в ситуації, коли попри бідність, трудодні та голод звучить циганська пісня, в якій закладена скромна мрія: «... буде, люди, в вас / і мамалига й кислий квас» [4, с. 64].

Спогади ліричного героя про прекрасні митті свого життя зринають у поезії «Я марно вчив граматику кохання». Авторська концентрація на окремих художніх деталях: «граматика гріховних губ», «утікала і ховала сміх», «білі стегна в шелюгах» [4, с. 73] підтримує в читача сприйняття ліричної історії пристрасті закоханих. Окремі фрагменти зображення пристрасті в різних її проявах формують цілу художню палітру відчуттів: «О покотьоло губ, і рук, і ніг, / о вовча хіть і острахи ягнятка!» [4, с. 73]. Відчуття екстазу та ейфорії почуттів відтворено під час замилювання нічним небом: «Сузір'я бігли за Чумацьким возом, / а ми пливли в чумацькому човні» [4, с. 63].

Г. Віват відзначає, що «у художньому світі В. Стуса переважна більшість поетичних творів не мають заголовка» [1, с. 227]. Про цю свою «нехить давати назви віршам» митець писав навіть якось у листі до дружини [5, с. 115]. З-поміж поезій без назв номінативними алюзіями (присвятами) відзначаються вірші: «В. Попелюх» та «Пісенька для В.». «Найбільше субномінативних алюзій вищезазначеного типу, які вельми часто мають ремінісцентний характер, є у творах, присвячених дружині. Своєю Евридикой, лебединею, зигзицею, Ярославною, прамамою, дружиною, зичливою подругою, жоною, брунатною бджілкою, жар-птицею, ластівкою, горличкою, своїм янголом і незбутньою тугою називає В. Стус свою кохану й вірну дружину, порівнює її з Богоматір'ю, із зіркою в чистій криниці, з провідною зорею, з білогрудою птахою» [1, с. 233].

Сила щирого почуття передається через мрію про вічне кохання: «І не те, щоб жити – більше: / споконвіку б – без розлуки» [4, с. 73]. Його міць підкреслюють і часові межі, що можуть окреслити і визначити це почуття: «До віків і після віку – / це любов. Оце – вона!» [4, с. 73]. Ліричний герой мріє про вічне чисте почуття без складних потрясінь: «з Богом», «чорту в зуби», «без пестоців і ласк» [4, с. 73]. Звернення автора до порівняння героїні із щоглою в ріст великої дзвіниці можна трактувати як спробу осягнення почуття через звернення до конкретних реалій дійсності. А тому цілком вмотивовано звучить авторське порівняння любові із жінкою.

Отже, в ліриці В. Стуса реалізовано низку яскравих жіночих образів: дружини, коханки, матері. Вони тісно поєднані з реальним світом і водночас є об'єктом мистецьких рефлексій. У збірці «Зимові дерева» зображено жіночі

образи, чітко пов'язані із різними життєвими ситуаціями. Це – вірна дружина і друг, яка стала частиною життя ліричного героя настільки, що виринає на сторінках непрочитаної книжки, у музичній мелодії.

Цікавими є поезії, де поет робить спробу відтворити образ коханки, не готової до розчинення в коханому. Так, у творі «А скажи – Модільяні був ідіот?» постає фактично два монологи ліричних героїв, кожен із яких слухає і бачить лише себе.

Сповнені романтизму та ніжності поезії, присвячені дружині, дівочій юності. Тут автор відходить від зображення соціальних аспектів буття до пейзажних замальовок, завдяки яким передає чуттєвий світ закоханих.

Художня своєрідність зображення жіночих образів у ліриці Василя Стуса полягає у філософському осмисленні значення жінки в житті ліричного героя, в осмисленні кохання в духовному прояві, у зверненні до еротичних мотивів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віват Г. Художні особливості та провідні мотиви поетичної творчості Василя Стуса. *Питання літературознавства*. Випуск 72. С. 227–238.
2. Дзюба І. Свіча у кам'яній пільмі. У кн.: Стус В. С. Палімпсест. Вибране. Київ : Факт, 2003. С. 7–32.
3. Коцюбинська М. Стусове «самособоюнаповнення». *Сучасність*. 1995. № 6. С. 137.
4. Стус В. Таборові зошити. Київ : Факт, 2008.
5. Стус Д. В. Час поезії. У кн.: Стус В. Твори: у 4 т. Львів : Просвіта, 1995. Т. 2. С. 6–10.